

The relationship of conscious and unconscious: psychodynamic approach

T. Yatsenko

Cherkasy National University named after Bogdan Khmelnytsky, Cherkasy, Ukraine

Article info

Received 12.01.2018

Accepted 30.04.2018

Cherkasy National University
named after Bogdan
Khmelnytsky, Cherkasy,
Ukraine

yacenkots@gmail.com

Яценко Т.С. (2018).
Психодинамічний погляд
на взаємозв'язки свідомого
і несвідомого. Fundamental
and applied researches in
practice of leading scientific
schools, 26 (2), 335–353.

Yatsenko, T. (2018). The relationship of conscious and unconscious: psychodynamic approach. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*, 26 (2), 335–353.

The article reveals the dynamics of energy coexistence of two spheres of the psyche. The objectively energy priorities of the unconscious and the interdependence of both spheres of the psyche, in particular: the conscious through sponsorship of its energy; the unconscious - through giving him forms of expression in behavior. The difficulty of knowing the semantics of the unconscious is expandable, in view of the archaic heritage ("Oedipus", "guilt") and the trace effects of displacements (fixations), which synthesized in the pre-consciousness, lose their straightforward connection with the primary factors.

It is proved that the semantic parameters of the manifestation of the psyche in its integrity are known in the conditions of ensuring the spontaneity of the activity of the subject in the groups of ACPC. The analytical-dialogic interaction of a psychologist with a respondent explains the archaisms of the manifestation of Oedipus and the fault of mediation of visualized means (reproductions of paintings). The content of the article, in combination with fragments of empirical material, proves the effectiveness of deep psycho-correction, which is carried out according to the requirements and norms of the psychodynamic paradigm.

Key words: the conscious; the unconscious; guilt; Oedipus complex; "oedipal perfection".

Психодинамічний погляд на взаємозв'язки свідомого і несвідомого

Т.С. Яценко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Стаття розкриває динаміку енергетичного співіснування двох сфер психіки. Об'єктивовано енергетичні пріоритети несвідомого та взаємопідлеглість обох сфер психіки, зокрема: свідомого через спонсорування його енергією; несвідомого – через надання йому форм вияву в поведінці. Розкривається складність пізнання семантики несвідомого, з огляду на архаїчний спадок («Едіп», «вина») та слідові ефекти витіснень (фіксацій), що синтезуються в передсвідомому втрачають прямолінійний зв'язок з первинними чинниками.

Доведено, що смислові параметри вияву психіки в її цілісності пізнаються за умов забезпечення спонтанності активності суб'єкта в групах АСПП. Аналітико-діалогічна взаємодія психолога з респондентом експлікує архаїзми вияву Едіпа та вини при посередництві візуалізованих засобів (репродукцій картин). Зміст статті, в сукупності з фрагментами емпіричного матеріалу, доводить ефективність глибинної психокорекції, яка здійснюється за вимогами та нормативами психодинамічної парадигми.

Ключові слова: свідоме; несвідоме; вина; комплекс Едіпа; «едіпальна довершеність».

Вступ

Активне соціально-психологічне пізнання (далі – АСПП) передбачає єдність як теоретико-методологічного, функціонального, так і енергетичного рівнів існування психіки в її цілісності. Останнє може означати нерозривний зв'язок методологічного аспекту, що визначає межі «професійної палуби» активності психолога, з функційно-інструментальною площиною перебігу діалогічного діагностико-корекційного процесу АСПП. Психодинамічна теорія націлює на синтезованість професійно-практичних дій психолога, на засадах розуміння *енергетичного формату функціонування психіки*, що лишається поза увагою академічної психології. Йдеться про сприйняття психічного в контексті дієвості вродженої підструктури психіки «Ід», її життєво-енергетичного впливу на поведінку суб'єкта та на виховаччі аспекти розв'язання проблем соціалізації особи. Зрозуміло, що імпульси «Ід» проходять школу соціалізації через жорна цензури «Супер-Его» шляхом витіснень в поєднанні з опорами, що актуалізує маскувальні можливості системи психологічних захистів. Соціально-перцептивна інформація деформується психологічними захистами, як на вході, так і в процесі її когнітивного опрацювання. Процес соціалізації суб'єкта включає вербалізацію та символізацію (маскування) тенденцій «Ід», у зв'язку з їхньою невідповідністю нормативним цінностям (носієм яких є «Супер-Его»), які суб'єктивно індивідуалізуються у кожної особи, трансформуючись в «умовні цінності».

Мета статті – розкрити основні механізми енергетичних взаємозв'язків свідомого і несвідомого.

Глибинне пізнання психіки орієнтоване на такий прошарок несвідомого, як *«передсвідоме»*, яке втілює нереалізовані імпульси «Ід» на тлі здобутої мудрості необхідності маскування на догоду соціальним вимогам. Символізація матеріалу, який сприяє репрезентації особи, є залежною від усталеності енергетичної спрямованості імпульсів «Ід», які постійно стримуються *опорами* та витісняються, за участі контролю «Супер-Его», що синтезує соціально-«батьківські» (родинні)

вимоги до поведінки особи. За таких умов можна сказати, що *опори* знайомі з вимогами «Супер-Его» і є неусвідомлюваними «слугами» витіснених інтересів «Ід» (слідових ефектів, фіксацій), як і підкореними соціальним вимогам заради адаптації «Я» суб'єкта до соціальних вимог. Феноменологічно *опори* втілюють у собі залежність від підструктур «Супер-Его» та «Ід». «Его», фактично, отримує наслідковий ефект від боротьби просоціального «Супер-Его» з асоціальними (інстинктивними) імпульсами «Ід». У цьому і є секрет компромісу опорів в їхній готовності йти на поступки «Его» за умови ймовірності практичної реалізації ущемлених (витіснених) потягів «Ід», з незмінним збереженням їхнього енергетичного потенціалу, що заявляє про себе в імпульсах (мотивах), в обхід цензури «Супер-Его».

Чому йдеться про компроміс? Це пояснюється тим, що в процесі об'єктивування витісненого, неусвідомлюваного змісту психіки, завжди є ризик покарання, або ж самопокарання. У психіці існує полігон, де панує «принцип задоволення», який є супутнім довершеності активності імпульсів «Ід», як і інша площина свідомого, де господарює «принцип реальності», що узгоджений з адаптаційними інтересами «Его». Успіх цього компромісу пов'язаний з «умовними цінностями», які самі собою уже втілюють індивідуалізоване батьківське (родинне) «Супер-Его», результатом чого є *«вимушена згода» між принципом реальності та принципом задоволення*. Супутніми наслідками такої зінтегрованості є інформаційні деформації, які «захищають» інтереси несвідомого, засобами маскування їхньої алогічності соціально прийнятними формами поведінки. Відступи від небажаної для «Я» реальності, обумовлюють *суб'єктивну інтеграцію* психіки та забезпечують ілюзію «Ідеалізованого Я». Тому психологічні захисти (див. Модель, еліпс, рис. 1), при усіх їхніх інтеграційних функціях, закладають підґрунтя розщеплення психіки, що й створює основу *особистісної проблеми суб'єкта – внутрішню стабілізовану суперечність*.

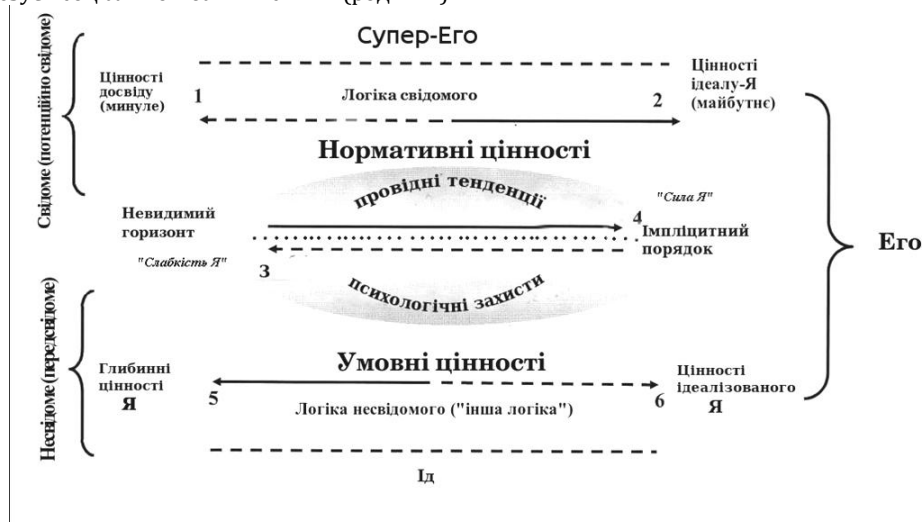

Рис. 1. Модель внутрішньої динаміки психіки

Методи та процедури дослідження

Глибинне пізнання психіки базується на єдності методологічного (теоретико-практичного), функціонального та енергетичного розуміння цілісної психіки в її свідомих та несвідомих виявах. Окреслена позиція визначає стратегію діагностико-корекційного процесу та характер інструментальних аспектів глибинної корекції, як і її імовірно прогнозовану результативність.

Приміром, якщо енергетичний аспект психіки не береться до уваги, то в процесі окремих напрямів корекції («Психодрама» чи «Психотерапія Б. Хелінгера») нерідко використовуються репродуктивні прийоми, що є неприйнятним для психодинамічного підходу. Репродуктивність блокує спонтанність, а значить, зашумляє можливості виявлення імперативу енергетичної потентності витіснених осередків, що синтезуються в несвідомому та латентно управляють активністю суб'єкта. На спонтанно-енергетичній активності поведінки, фактично, вибудовується весь глибинно-корекційний процес. За таких умов, є перспективи пізнання логіки несвідомого («Іншої логіки»), у її протистоянні логіці свідомого, яка об'єктивується через ітеративні, інваріантні взаємозв'язки поведінкового матеріалу, що об'єктивує зміст базальних форм захисту, які пов'язані з категорією «позадосвідне». Тому в групах АСПП ми нівелюємо периферійні захисти створенням атмосфери психологічної підтримки учасників групи. Лише за таких умов, можна було пізнати базальні захисти суб'єкта, які й створюють ризики дезадаптивної поведінки.

Найважливішим моментом у практиці психодинамічного підходу є те, що зазначені вище аспекти (теоретико-методологічний (структурний), функційно-інструментальний та енергетичний) існують в єдності та нерозривному взаємозв'язку, як і сфера свідомого з несвідомим (принцип «невід'ємності свідомого і несвідомого»).

Ефективність глибинно-психологічного процесу є залежною від адекватного, психодинамічного розуміння психіки, що впливає на: організацію діагностико-корекційної взаємодії; характер принципів її функціонування; специфіку об'єктивування глибинних детермінант; розкриття та розуміння психологом-практиком основних закономірностей групових та індивідуально-неповторних змін феномену психічного учасників глибинного процесу; розуміння структурно-динамічних аспектів (у статичності та динамічності); взаємозв'язки між свідомою та несвідомою сферами в їхній єдності та асиметрії функціонально-енергетичних спрямувань; розуміння цілісності психічного (в його вертикальних та горизонтальних взаємозалежностях), та його психологічних захистів в їхній ілюзорності суб'єктивно-інтегративних функцій, які дезінтегрують поведінку викривленнями соціально-перцептивної інформації; розуміння суперечливості феномену психічного та, водночас, його динамічної цілісності, що знаходить вираження в «провідних тенденціях захистів»

(«до сили» та «до слабкості»); адекватне сприйняття індивідуальної неповторності психіки, зокрема, «умовних цінностей».

«Модель внутрішньої динаміки психіки» (далі – Модель, рис. 1) вказує на головні енергетичні орієнтири розуміння спрямованості психічної енергії (див. напрям стрілок на рис. 1). Модель відображає фрейдівський *антагонізм* тенденцій «по вертикалі» (Супер-Его, Ід, Его), на противагу спрямуванням «по горизонталі» (які ми вводимо), що підлягають законам *синергії*.

Об'єднуючою тенденцією психіки в її цілісності є спрямування на рівновагу між конкуруючими тенденціями. Останнє можна пояснити на прикладі їзди на велосипеді: рівновагу забезпечує швидка їзда, але до певної межі – занадто швидка їзда породжує ризик падіння, як і занадто повільна. Тому конкуруючим тенденціям притаманне прагнення підтримання оптимуму, гармонії, рівноваги в їхній взаємодії, навіть ціною відступів від реальності, що забезпечується психологічними захистами. Саме тому «Я» підкорене процесам суб'єктивної інтеграції психіки, пов'язаної із «заморожуванням» (стабілізацією) внутрішньої суперечності психіки та маскуванням відступів від реальності системою психологічних захистів. Поза розумінням фахівцем вказаної суперечливості в динаміці психічного – неможливий успіх діагностико-корекційного процесу АСПП.

Аналіз емпіричного матеріалу дозволив виділити чотири універсальні конкуруючі тенденції: «до сили» та водночас – «до слабкості»; «до людей» та водночас – «від людей»; «до життя» та водночас – «до психологічної смерті»; «до самопокарання» (за яким стоїть архаїчний спадок – *вина*) та, водночас, відчуття – «без вини винний». Той факт, що людина не усвідомлює вказані вище суперечливі тенденції, засвідчує суб'єктивно-інтеграційну силу системи психологічних захистів у їхніх можливостях вносити захисні викривлення (похибку) у сприйняття реальності, що зумовлено прагненням задоволення потреб інфантильного «Я» (відповідно необхідності довернення глибинних цінностей). Тому є підстави стверджувати, що психологічні захисти породжені необхідністю порятунку «Я» від дисонії (дисгармонії, дисонансу). З одного боку – це стимулюється природністю потягів «Ід», а з іншого, – їхньою суперечністю необхідності самозбереження, що примушує «Я» вдаватися до компромісів, відступів від реальності, заради забезпечення просоціальної зорієнтованості свідомості «на успіх»!

Якщо скористатися фрейдівською метафорою (про «вершника» і «коня»), то «вершнику», який не справлявся з норовом «коня», довелося «привласнити» його інтереси, заради нейтралізації когнітивного дисонансу, з тим, щоб продовжувати рух далі.

Психічні захисти, за своєю функціональною сутністю, прагнуть створити ілюзію пріоритетності інтересів свідомого та підкорити йому інтереси несвідомого, тобто

* кінь – «несвідоме»

вершник – «свідоме»

перевернути окреслену З. Фрейдом схему «вершник – кінь». «Захисти, в їхньому психологічному спрямуванні, прагнуть надати свідомому статусу квазі-коня», тим самим знівелювати факт існування енергетичних пріоритетів несвідомого. Психологічні захисти у своїй психодинаміці націлені (заради соціальної адаптації) на привласнення «ведучості» ролі свідомому і знівелювання енергетичних пріоритетів несвідомого. В контексті соціальної адаптації – «мета виправдовує засоби». Сказане дорого обходиться «Я», бо відступи від реальності саме й «пунктирять» стрілку 4 («до сили»), що самоплинно задає тенденцію «до слабкості» (стрілка 3, Модель). Тим паче, що самі захисні ходи (викривлення) не усвідомлюються «Я». Можливості «Я» великі, завдяки його дотичності як до свідомого, так і несвідомого (див. Модель, зліва – «Свідоме (потенційно свідоме)»). Важливо згадати, що психічне включає в себе як фантазійне так і ілюзорне, яке на одному щаблі з

реальним, а відтак, у захистів «розв'язані руки» із деформацією соціально-перцептивної реальності.

Якщо вдатися до згаданих вище метафоричних образів, то фрейдівський вершник (Свідоме) в системі захистів вимушений почерпнути силу коня (Несвідомого). Складається парадоксальна ситуація: енергетично пустий «кінь» (Свідоме) веде «Я» до «Ідеалу». Більше того, інтереси енергетично потужного коня (Несвідомого) мають протилежне спрямування. У цьому моменті ми знаходимо психодинамічні витоки приреченості психологічних захистів на необхідність викривлення реальності, подаючи свідомому «Я» бажану, ілюзорно-мотивну реальність за об'єктивну. Свідоме («вершник»), яке претендує на роль ведучого, за своєю суттю є енергетичним імпотентом, тому обійтися без енергії «Ід» (вроджених імпульсів) воно не може! Як це скорегувати та ще й за умов їхньої різноспрямованості (рис. 2)?

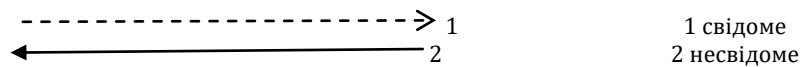

Рис. 2. Енергетична спрямованість свідомого і несвідомого

Перш за все, потрібно розуміти, що вказана динаміка проходить поза контролем свідомості, і з різних причин! Однією з найпотужніших – є *архаїчні передумови можливих джерел енергії психічного*, перш за все це «вина», що задана Едіпом та первородним гріхом (вбивство батька синами, в орді).

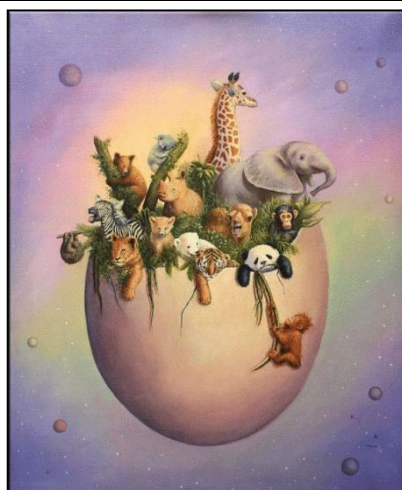
Посеред таких універсальних, енергетично потентних чинників особливо значущим є комплекс Едіпа, який, на думку З. Фрейда, *центрує в собі всі подальші наслідкові негаризди психіки людини: амбівалентність почуттів; тенденцію до психологічної смерті; самодепривацію; комплекс неповноцінності, як і схильність до конкуренції; вину та самопокарання*. З огляду на те, що ортодоксальний психоаналіз вибудовано на роботі з невротиками, термін «комплекс» є виправданим як «упорядкована сукупність любовних і ворожих бажань дитини, спрямованих на батьків» (Laplanche, J, 2010, p.238). Як видно з цитати, підкреслюється *амбівалентність*, тобто протилежність почуттів до батьків (рідних). Фактично, З. Фрейд вважав комплекс Едіпа «ядром і структуруючою силою людського досвіду» (Laplanche, J, 2010, p. 236). Заборона інцеста – це «всезагальний, необхідний і достатній закон відділення «культури» від «природи»» (цит. за: (Laplanche, J, 2010, p. 242)).

Психодинамічний підхід, який виріс і сформувався на емпіричному матеріалі діагностико-корекційної роботи з психічно здоровими людьми (переважно майбутніми

психологами), звертає увагу на наявність у них залишкових, слідових *ефектів едіпального походження*, які не зводяться лише до періоду з 2 до 5 років, вони *започатковуються ще в пренатальному періоді розвитку індивіда*. З огляду на довербальність цього періоду, особливого значення набувають візуалізовані, допоміжні засоби, які використовуються в АСПП, які, в символічній формі, презентують енграми, що не можуть бути прямолінійно вербалізовані суб'єктом. Завдяки малюнковому матеріалу, ми маємо емпіричний фактаж, який переконує в необхідності його діалогічного психоаналізу (див. емпіричну частину статті). На рис. 3 наведені репродукції, які були обрані (чи намальовані) різними учасниками АСПП для власної репрезентації. Раціонально суб'єкт не може пояснити внутрішні тенденції, адже вони ним не усвідомлюються, тому й не можуть вербалізуватись як такі. Лише діалогічна взаємодія, порційно і багаторівнево, сприяє проясненню імперативу перинатальних тенденцій, що виявляються в інтерпретаційних узагальненнях, з орієнтацією на ітеративні, інваріантні характеристики поведінки респондента. Ілюстрації, обрані респондентами, *втілюють інформаційні еквіваленти*, які потребують їхнє декодування у процесі діалогічної взаємодії в системі «П ↔ Р», що й дає змогу наблизитись до прихованих тенденцій поведінки, які потребують усвідомлення та корекції.

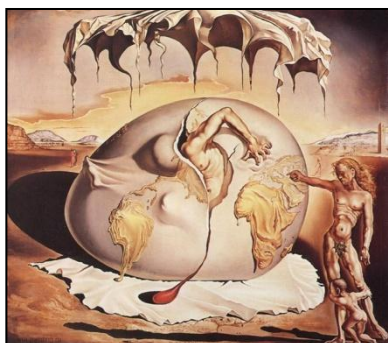
Я йду на зустріч біді

Космічне яйце

В. Сюдмак "Еволюція"

С. Далі "Після віку тривоги"

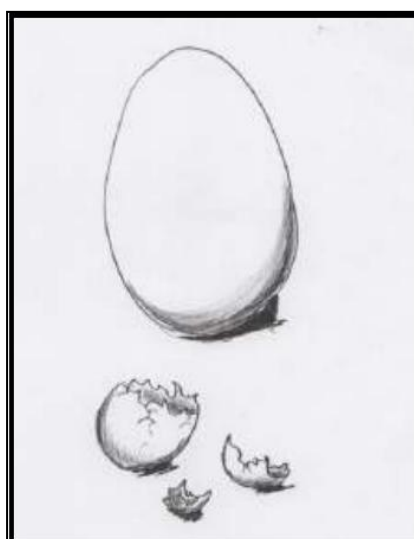
Мій звичайний емоційний стан

Я-реальне

Страх, приреченість на муки і жах

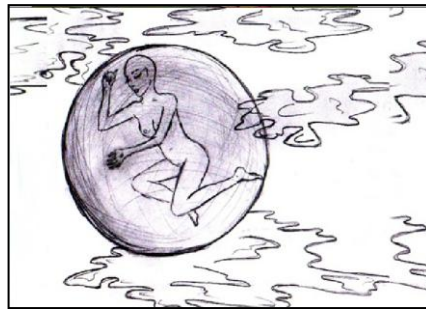
Я-реальне (шматки шкаралупи),
Я-ідеальне (ціле яйце)

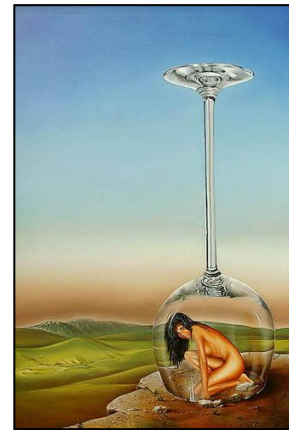
Мої бажання

М. Араяу "Демон"

Авторський тематичний малюнок
«Відчуття самотності»

Самопрезентація респондента
«Відчуття самотності»

Рис. 3. Ілюстрації, що несуть навантаження внутрішнього стану та вказують на значущість цього періоду для подальшого формування психіки

Нам видається, що З.Фрейд (на підставі образів сновидінь) геніально вказав на **невідворотність кожної людини «бути Едіпом в зародку»** (цит. за: [Laplansh, J, 2010, p. 242]). Ми ж (спираючись на емпіричний фактаж досліджень), доповнюємо його позицію твердженням, що **невідворотним для кожної людини є факт того, що вона «несе вину із зародку»**. Виходячи з величезного емпіричного матеріалу, можемо ствердити наявність суперечності: з одного боку, **неусвідомлюваність вини суб'єктом**, що обумовлює її невпізнанність суб'єктом, а з іншого – вина актуалізується у заміщуючих формах, які не мають видимих ознак вини. Опосередкування маскують від суб'єкта справжні чинники, що викликають почуття сорому та відповідний емоційний етап – «без вини винний». І може бути почуття сорому (за яким слідує – «без вини винний») та тенденція до самопокарання.

З.Фрейд показав, що у сновидіннях оживають мнемичні залишки (архетипи) архаїчного походження. Поняття **архаїчного психічного спадку**, як уже вказувалось, пов'язане з існуванням людства в племені (в орді), зокрема, з Батьком племені, якого вбили сини за вигнання із орди – **архаїчний спадок психіки** людини (первородний гріх). Розкриття **архаїчного психологічного спадку** Г.Уеллс назвав «основним здобутком психоаналізу» (Wells, 1959, p. 482). Останнє пояснює позицію З.Фрейда щодо кваліфікації «пекла несвідомого», а комплекс Едіпа (згідно міфу) пов'язаний із вбивством Едіпом батька. Важливим є те, що цей факт не є індивідуалізованим (місцевим, частковим) феноменом, а, за словами З.Фрейда, – є «вселюдським фактом амбівалентності почуттів між батьками та дітьми» (цит. за: [Wells, 1959, p. 482]).

З.Фрейд мав усі підстави на універсальність власних відкриттів. Так, він вважав, що **Супер-Его виникає** перш за все **із покаяння і почуття вини за «вбивство батька»**, тому воно є **дієвим** (енергетично активним), хоча і не усвідомлюваним «Я». Супер-Его, є сховищем табу, моралі і совісті. Психоаналіз вважає, що Супер-Его,

яке сформувалось на засадах витіснення первородного гріха, ініціює подальші витіснення, що обумовлюють синтез в «передсвідомому». «Почуття вини», яке архаїчно несе психіка, стало початком суто людської психіки. Що таке «суто людська психіка»? Психіка, яка здатна на відступи від реальності, з метою примирення енергетично потужних стимулів Ід (з їхнім архаїчним спадком) з просоціальними вимогами до її адаптивності.

Весь архаїчний спадок З.Фрейд вважав енергетично потентним, тобто – енергетично не нейтральним до впливів зовнішніх чинників. Він порівнював **архетипний аспект психіки із «щупальцями, які нащупують зовнішній світ і потім знову нейтралізуються** (зникають, вірніше, маскуються)» (Freud, 1990, p.62). Тобто психіка їх не може констатувати, саме тому не може їх об'єктивувати. *Психіка (несвідоме) підпорядковується внутрішнім неусвідомлюваним подразникам* (які навантажені інтересами потягів) і лише потім приєднується свідомість у сприйнятті зовнішнього чуттєвого досвіду. **Свідомості недоступними є потяги Ід, проте вони знаходять втілення в принципах задоволення – незадоволення** (біль, смуток); подобається – не подобається; «моє» – «не моє»; емотивно «чіпає» чи «не чіпає», тощо.

Методика *психоаналітичної роботи, з використанням репродукцій художніх полотен, організаційно передбачає два етапи: перший – вибір респондентом репродукцій (із запропонованого набору), які йому емотивно небайдужі (які він розкладає (ранжує) в порядку їхньої значущості); другий етап – діалогічний аналіз в системі «П ↔ Р» з метою виходу на індивідуальну неповторність психіки респондента (див. емпірику). Наша практика підтверджує ідею З.Фрейда про емотивну потентність архаїчного спадку людства для психіки кожного індивіда, що виявляється в архетипному потенціалі візуалізованого матеріалу. Спонтанний вибір репрезентанта суб'єктом несе інтенціональний (мотиваційний) потенціал. Останнє*

обумовлює небайдужість учасників АСПП до архетипних символів, особливо тих, що відповідні базальному конфлікту психіки «життя – смерть», що теж задає парадоксальний дуалізм психічного. Дуалістичні образи сприяють презентації змісту психіки суб'єкта: «вогонь – вода», «темне – світле», «ніч – день», «народження – смерть», «високо – низько», «живе – неживе» тощо. Указані тенденції знаходять захисну лінію в соціально прийнятних образах вираження. Використання в наших дослідженнях візуалізованого матеріалу відкриває перспективи образно-осучасненої презентації архайчного спадку неусвідомлюваних тенденцій **вини** та їхнього розкриття в діалогічній взаємодії «П ↔ Р».

Так, визначаються (в рамках психодинамічного підходу) можливості динаміки переходу архайчних «надбань» у спостережуване із збереженням внутрішнього енергетичного потенціалу (як і інформаційної еквівалентності). Захисти задають схильність психіки до маскуванню першопричин осучасненням символіки малюнків, як і її раціоналізацією. Розмаїття вияву однієї детермінанти несвідомого, у численних заміщуючих формах поведінки, об'єктивує не лише суб'єктивно-індивідуалізовані характеристики особи, а й універсально-архетипні особливості психіки конкретної особи. При використанні репродукцій художніх картин, актуалізуються як процеси проєкції, так і ідентифікації, що набуває форми *проєктивної ідентифікації*. За умов спонтанного вибору репродукції, здійснюється психікою особи розв'язання водночас двох задач: свідомий вибір і невидимий вплив на нього [вибір] архетипно-символічних параметрів. Тобто, вияв першорідного енергетичного імперативу «до дії» (мотивації) в перенесенні на візуалізовані заміщення, що інформаційно-еквівалентно втілюють їхню семантику (вірніше, смисл). Тому в поле дослідницької уваги потрапляє той факт, що едіпальна залежність *не може бути пізнана* прямолінійно об'єктивуванням первинного лібідного об'єкта (персонажу батьківської сім'ї), як чинника табуованого притягіння. Контекстно це підтверджується тим, що людина «несе едіпальну залежність ще із зародку», в якому з первинними лібідними об'єктами (батьками) її пов'язує кров, яка її живить, очищає і сприяє розвитку. Тому психодинамічна парадигма уточнює фрейдівське трактування комплексу Едіпа введенням поняття «**едіпальна довершеність**». Дана категорія представлена 2015 року в «Методології глибинного пізнання» (Yatsenko, 2015).

«Едіпальна довершеність» відповідає постулату, про *невідворотність конкретної людини від причетності до «вини із зародку»*, через наявне внутріутробне кровозмішення на тлі декларування суспільством «Табу на інцест». Чуттєве притягіння до батьків за таких просоціальних обмежень (табу на інцест) не може бути зреалізованим. Натомість в утробі – це є основою життя, без цього не було б продовження роду, не з'явився б індивід на світ. Цей факт обумовлює введення нового терміну, що охоплює вказану вище феноменологію – **парадоксальний дуалізм** едіпальних засад розвитку психіки людини. В цьому ми вбачаємо не

лише архайчну дієвість *первородного гріху*, але й актуальний вплив культури. Декларуючи «Табу на інцест», що стримує лібідні порухи душі до кровно рідних людей, чомусь поза увагою залишається той факт, що перебування в утробі матері обумовлює *дівчинку на кровозмішення з батьком, а хлопчика – на кровозмішення з матір'ю!* Чому даний феномен не перебуває у центрі уваги людства? Одна з відповідей – архайчність вини, до якої конкретна людина не має прямого відношення, і це породжує ілюзію *безгрішності*, що було характерно лише Ісусу Христу.

Наступний наш постулат пов'язаний з твердженням, що «**психіка знає все**» (не знає лише свідомість).

На рис. 3 представлено ілюстрації, що засвідчують тенденцію «повернення в утробу» дорослих людей (художників чи студентів психологічного факультету). Така тенденція нівелює «вину», бо в лоні матері відсутній погляд культури на речі едіпального змісту. Ми переконані, що це може бути однією із причин як самодепривації, так і тенденції «до психологічної смерті» (Yatsenko, 2016), що породжено загостренням почуття вини, яке дисонує із захисною системою. Сам акт народження порушує іділію безконфліктного існування, що не проходить безслідно для психіки, тому і є предметом глибинно-корекційного процесу.

Якщо проаналізувати міф про Едіпа, то, від початку до кінця, лейтмотивом в ньому є те, що він [Едіп] є «**без вини винним**» (батьки покинули Едіпа немовлям на узбіччі; пастухи випадково віддали його в чужу заможну сім'ю (орієнтуючись на «статус» карети, з якої винесли та полишили дитя); згодом, він випадково в бою (на перехресті) вбиває воеводу (не знаючи, що це є його батько); одружується на жінці, не підозрюючи, що це його мати). До цих пір чомусь на це ніхто не звернув увагу, що теж вказує, що люди обходять можливість розвінчання факту – «**без вини винний**». Комплекс Едіпа пов'язують лише з фактом інцесту. Образ Едіпа скоріше символізує *гріх (вину)*, сором, розкаяння та покарання. За кадром залишається його безневинність, він ні в кого не викликає жалість та співчуття. Можливо тому, що міф дійсно засвідчує самопокарання, а в людей це знаходить вияв у тенденції до самодепривації та «до психологічної смерті», і вони не схильні побачити істину.

Тому є підстави ствердити, що архайзм **вини** (її неусвідомлюваність), незмінно задає тенденцію до **самопокарання**. З. Фрейд вказував, що неусвідомлюваність вини має вияв у «*потребі покарання*» (Laplanche, 2010, p. 629). Едіп (згідно міфу) сам себе прирік на голодну смерть на високій горі, виколовши перед цим собі очі золотою заколкою, яку виїняв із волосся дружини (матері).

Звернемося же до історії народження Ісуса Христа». В ній **упереджується факт «вини»** характером запліднення (від Святого Духу). Останнє нівелює вину за «кровозмішення» (едіпальну довершеність), що порушує «табу на інцест». Ангел Гавриїл пояснив Марії, що: «Дух Святий прийде до Тебе і сила Всевишнього пройме тебе; тому і народжене Святе назветься Сином Божим». Таким чином, **упереджуються причини переживання Ісусом Христом вини!** Значить, Ісус

Христос від народження не є «винним», як усі люди. Тим не менше, він же сам погодився на **розп'яття на хресті**, взявши **вину на себе за усіх людей**, тому він знову таки **потрапляє** в ту ж саму когорту **«без вини винних»**, наближаючись тим самим до людей (а люди до нього). Разом з тим, лише Ісус міг взяти вину за людей, як безгрішний, **чистий від вини**, який **не ніс вину з народження**. Усі ж люди уже фактом народження причетні до порушення «табу на кровозмішення» і тому несуть «вину». Зрозуміло, що чистий від вини Ісус міг допомогти людям полегшити їхню ношу «вини». За таких обставин, **на авансцену виходить дієвість фактору «до самопокарання»** (його розп'яття) хоча й шляхом «зняття гріха з інших людей». Якби Ісус був сам **«грішний»** (як усі люди), це не справило б такого враження на людство. **Чинник вини** (при безгрішності образу Ісуса Христа), потрапляє в центральний ланцюг створення **концепції богослів'я**, яка має орієнтири на людей (і до людей) (Voronov, 1992; Davydenkov, 2013).

Образ Ісуса Христа, його негріховність, підтверджується не лише непорочним зачаттям **Діви Марії** (яка була народжена батьками), а й тим, що на неї **не поширюється первородний гріх людства**. Таким чином, *обидва випадки* вказують на дієвість в розвитку християнського богослів'я двох чинників **вини**: (а) первородний гріх – батьковбивство та (б) вини, яка обумовлена кровозмішенням.

Незайманість виною (ні первородним гріхом, ні інцестним фактором) — ось спільні характеристики образу Діви Марії і Ісуса Христа. Залишається простір для безмежної зачарованості неймовірно високою психологічною компетентністю Богослов'я, яке врахувало той факт, що «психіка знає все», і що **колесо тяжіння до релігійної Віри трансперсонально знаходиться на осі архетипної сутності «несвідомої вини»** людства, що й підтримує його вічне тяжіння до релігії.

Первородний гріх і вина, як видно з попереднього викладу матеріалу, є поза часом. Тому, як пише С. Гроф, при аналізі вражень людей, які знаходились під впливом психodelіків (ЛСД): *«Почуття вини по своїй інтенсивності виходить за рамки тих подій, до яких індивід його прив'язує. Воно здається наділеним первинними якостями, які характерні людській природі і може досягти метафізичних розмірів біблейського первородного гріху»* (Grof, 1994, p. 137). Другим важливим чинником, він вважає *відчуття немічності* (неповноцінності). Люди, під впливом ЛСД, «остаточно усвідомили абсурдність буття..., що пронизане самообманом, який є необхідною передумовою нормальності» [там же]. С. Гроф приходить до висновку, що вина передається із покоління в покоління, з невідворотністю долі. Популярним є образ Прометея, як символу стражденності та смертності, що нависає над людьми, «як дамоклів меч... і знищує будь-яке сподівання на те, що хоч щось має значення... ми усі рівні перед смертю і виявляємо себе в тій же ситуації, перед якою стояли при появі на світ. Ми вступали в цей світ зовсім немічними, нічого не маючи при собі, такими ж ми і полишимо його» (Grof, 1994, p. 136).

Вищенаведений аналіз дозволяє констатувати, що рис. 2, який фігурально презентував пунктир стрілки 1 – «свідоме» – не є стерильним від неусвідомлюваної енергетичної потентності, заданої енергетичним потенціалом базових захистів, куди входить і чинник вини. Тому, якщо повернутись до Моделі (рис. 1), то стрілка 2 «До ідеалу Я» є потентною, не лише завдяки спонукам соціуму, але й архаїчно-архетипному спадку людства, що й створює суперечність із стрілкою 5 («глибинні цінності»). Архаїчні джерела, як і онтологічні надбання, зливаються в єдиний потік енергії («позадосвідне»), на шляху конкуренції з актуальними проблемами, з якими доводиться справлятися «Я», в прагненнях самореалізації.

Психологічні реалії синтезують трансперсональні, архаїчні передумови, що йдуть із надр психіки та передаються архетипним шляхом. Питання – за яких умов вони будуть оживати в почуттях людини і в яких закамфльованих формах? «Оживають» вони на перетині «вертикалі» і «горизонталі». Іншими словами, архетип оживає під впливом соціальних потребностей, які пов'язані з активністю периферійних захистів (вертикаль) на перетині з базальними захистами (горизонталь). У цьому і є невід'ємність свідомого і несвідомого; філогенетичного та онтогенетичного; загальнолюдського та індивідуально-неповторного.

Підсумовуючи зміст статті відмітимо, що психоаналітичний погляд на взаємозв'язок свідомого і несвідомого потребує уваги. Енергетична потентність свідомого[†] залежна від просоціальних нормативів (які самі собою не мають енергетичного потенціалу). Стаття вміщує аналіз проблеми архаїчних витоків вини (як і едіпальної залежності суб'єкта), які невидимо для Я каталізують, хоча і в замаскованих формах, енергетичний потенціал свідомого. *Вина* прямолінійно не заявляє про себе, тим паче, що її вияви трансформуються в потребу самопокарання (яке вступає в суперечність з інстинктом самозбереження). Активність свідомого виявляється в емоції *сорому*, а також у відчутті – *«без вини винний»* (останнє торкається й когнітивних аспектів психіки). Категорія «вини» абстраговано входить в Супер-Его, простір дії якого важко обмежити емоцією чи конкретикою поведінки, ця інстанція включає ціннісні орієнтири, які впливають на психіку як таку.

Як правило, відчуття – «без вини винний» відсуває на периферію емотивну реакцію – сорому, яка є первинною формою самопокарання. Вказана інтеграція вини з Супер-Его обумовлює той факт, що на рівні свідомого досвіду суб'єкта (підкореного захисній тенденції «до сили») зберігається тенденція перенесення (проекції) неусвідомлюваної вини на іншу особу. Останнє відкриває простір для заміщуючих форм вияву *вини*, які семантично (прямолінійно) її не об'єктивують. У цьому актуальність пізнання феномену вини, який задає в психіці негативну мотивацію. Останнє орієнтує психолога на вивчення взаємозв'язку між *неусвідомлюваною виною та тенденцією до*

[†] Несвідоме каталізується енергією Ід.

самопокарання. Тому самопокарання може виступити індикатором обтяженості суб'єкта неусвідомлюваною виною, що й доводить глибинно-корекційна практика, фрагмент якої подаємо в продовженні даної статті.

Емпіричний матеріал доводить, що факт неусвідомлюваності суб'єктом вини, не знижує її активності, що має вияв у регресії: а) асоціальна поведінка (нарко- та алко-залежність), вияви необґрунтованої агресії; б) тенденція до самодепривації (що каталізує імпутовання активності) та «психологічної смерті». Захисним маскуванням є розмаїття форм самопокарання тощо. Тому вина може бути не лише як наслідок «кари», а й як «привід» самопокарання, що може задавати відповідну проекцію на іншу людину у вигляді агресії чи навіть злочину («від самопокарання» – «до кари»).

Вихід із такої емоційно нелегкої ситуації несвідоме знаходить в актуалізації тенденції повернення в утробу. Адже саме в утробі була єдність дитини з батьками,

відсутність соціальних табу, потреби задовольнялись без потреби вияву бажань тощо. Все вказане вище, дає підстави ствердити, що почуття вини є постфактумним феноменом, порівняно з перинатальним періодом, який генетично втілює архаїзм вини, заданої причетністю людства до «Едіпа» та первородного гріху. Тому вина є архаїчним залишком «комплексів» історії людства, що пробуджується в індивіда під впливом її дисонії з просоціальними цінностями, спрямованими на адаптацію до соціуму. Глибинно-корекційний процес АСПП оптимізує психіку особи, повертає обличчям до життя та реалізації вродженого потенціалу (здібностей).

Подаємо два фрагменти глибинно-корекційного (психоаналітичного) процесу, який спирається на його опосередкування репродукціями художніх творів. Емпірика засвідчує вплетеність вини в канву індивідуального (неповторного) досвіду.

Глибинно-корекційна робота з респондентом К. із використанням репродукцій художніх полотен

П. – психолог (Т. Яценко).

К. – Катя, учасниця психологічного семінару (вперше проходила психоаналітичний сеанс), 35 років.

П.: Оберіть малюнки, які тебе чіпають чуттєво, емотивно. Поклади їх по значущості.

Рис. 4. Дж. Гріс «Вояж до останньої межі»

К.: Для мене вони, ніби частина одного цілого, я не можу їх якось ранжувати.

П.: Це твоє право. Тоді спробуй побудувати, у вільній формі, розповідь, яка й обумовить підтягування того чи іншого малюнку, з обраних тобою.

К. (будує вільну розповідь, користуючись малюнками): Жила-була Катя, їй подобалося проводити час на

природі, під час таких місячних ночей (рис. 4) любила мріяти, розмірковувати.

П.: Вона хотіла побути на самоті?

К.: Часом вона любила побути на самоті, помріяти, порозмірковувати, це приносило заспокоєння.

П.: В якому віці це було?

К.: П'ять років.

П.: Добре, розповідайте далі.

Рис. 5. «Ангел на прив'язі в Пеклі» (назву дала К.).

Автор невідомий

К.: Ця картинка (рис. 5) відображає те, що часом Катя відчувала себе як прикутий янгол. Він прикутий за руку до чогось нерухомого.

П.: Катя сама себе прикувала чи раптово виявила, що кимось прикута ланцюгом?

К.: Вона відчувала себе, ніби чимось чи кимось прикута.

П.: Тоді вона кудись поривалася, щоб полетіти?

К.: Це стан (рис. 5) неможливості навіть рухатися, а не те, щоб полетіти.

П.: А їй хотілося вийти з такого стану, в якому вона була?

К.: Так, дуже хотілося, але вона не могла, була сам на сам в цьому світі. Наступний малюнок (рис. 6). Часом вона (Катя) почувала себе пригніченою, тому я обрала цю картинку, яка зображенням передає такий стан, про який йшлося. Вона (Катя) шукала можливості відчувати себе захищеною, комфортно і трохи над землею, саме тому обрала рис. 7, який це ілюструє.

П.: Тобто вона не справлялася з певними обмеженнями активності із законами, з якими треба було рахуватися на цій Землі? Тому підняття над Землею?

К.: Так, це вірно, відчувала непереборні бар'єри на шляху до спокою та відчуття щастя, вірніше радості життя.

П.: До цього були причетні люди, які обумовлювали таку обмеженість «твого душевного простору» (рис. 5)? Чи хтось знав про такий твій стан і чи розділяв його з тобою?

К.: Важко відповісти, я центрована в цьому на собі – тому домінувало відчуття самотності....

П.: Якщо «важко», то, мабуть, такий стан лише сама переживала. До яких пір (як довго) Катя могла сидіти на цьому ланцюгу (рис. 5)?

К.: Доки не набридло, а потім... скутість ставала надмірною, зовсім нестерпною, виривалася і все одно якось та злітала!

П.: Тобто для того, аби янгол набув силу, необхідно, щоб його до цього підвело (спонукало) відчуття «нестерпності»?

К.: Виходить, що так, бо потрібно було зібрати усі сили

П.: Зараз в тебе теж так відбувається: ти терпляча, але не до нескінченності?

К.: Я намагаюся збалансувати і не терпіти аж до «неможливості», намагаюся гармонійно вирішувати питання.

П.: А за цим може стояти те, що певний час діють якісь ще слабкі чинники, а тобі видається, ніби ти *вже ледве «тримаєшся»*? От зараз тобі доводиться терпіти мене з такими не завжди зручними запитаннями.

К.: Трохи є (*сміється*). Хоча я дуже хотіла попрацювати саме з Вами.

П.: Тоді розкажи, що ти очікуєш «від мене»?

К.: Мені цікаво, що я отримаю сама від себе з Вашою допомогою. Бачення себе з часом змінюється і цікаво побачити себе по-іншому, «очима іншої, особливо професійної людини», спробувати щось нове, спробувати себе в новій ролі.

Рис. 6. Автор і назва невідомі

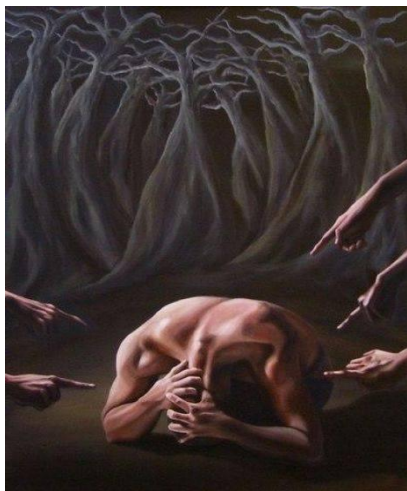
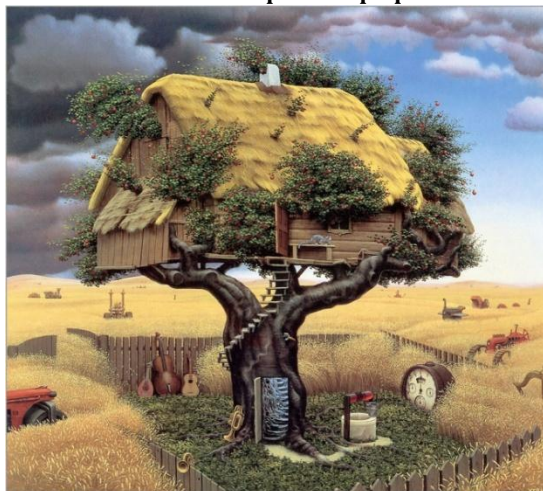

Рис. 7. Я. Єрка «Збір Урожаю»

П.: Тут (рис. 4) ми вийшли на те, що, з одного боку, ти любиш самотність, єднання з чимось високим (як цінність), а з іншого – це не може тривати нескінченно! Для тебе є актуальною проблема визначення саме завершення такого стану самотності. Де ти себе відчуваєш на цьому малюнку (рис. 4)?

К.: Я на березі і спостерігаю гарний краєвид, місячну ніч. Хоча, мабуть, це не дуже добре, коли корабель до краю водоспаду пливе, це мене вочевидь тривожить.

П.: Якби ти була в цьому кораблі, то ти його розвернула б, щоб не впасти з ним разом у водоспад?

К.: В мене немає відчуття страху. Мені здається, що я вже по ситуації вирішувала б: повернути його до берега чи стрибнути вниз і винирнути потім, як у фільмах буває.

П.: Але ж це небезпечно, тому що сам корабель при «падінні» міг би тобі завдати шкоди ?

К.: Я залишила б корабель, а сама стрибнула б.

П.: Чи була у тебе подібна ситуація, коли ти бачиш, що вона вже набуває ризикованих абрисів і ти її тоді залишаєш?

К.: Так, це мені характерно.

П.: Чи завжди це приносило тобі очікуваний результат?

К.: Не завжди.

П.: Отже, ти хибно щось пророкувала чи ілюзії привносили хибні емоції, і заважали точності розрахунків, які могли б принести спокій і задоволення?

К.: Так. Приймала зачасти покvapливі рішення.

П.: Я бачу, що в тебе на шиї є тату (фото 1). Це птах. Символ його польоту?

К.: Так.

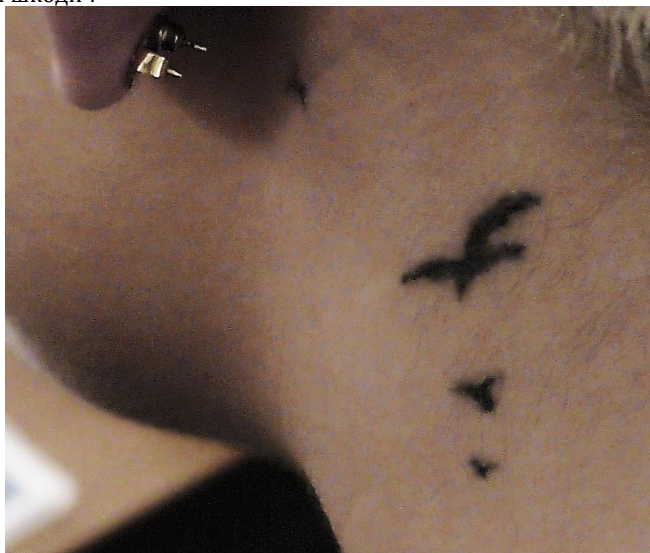

Фото 1. Власне тату респондента К.

П.: Татуювання зазвичай виражає щось істотне для особи (його носія). Можливо, те, що ти готова полетіти, коли тобі що-небудь буде уже вкрай нестерпним?

К.: Можливо. Я, коли тату робила, то не думала про це (як ви кажете). А зараз ваші слова дійсно емоційно відгукуються, припадають до душі, відчуваю, що це і є моя цінність, яка й обумовила тату.

П.: Можливо, коли ти робила тату, то не усвідомлювала, що воно символізує твоє бажання бути вільною, бути «птахом»? В мене виникає гіпотеза, що несвободу ти могла відчувати ще з раннього дитинства. Адже про цей малюнок ти сказала, що подібне відчула в п'ятилітньому віці (рис. 4). Тоді дитина ще не має свободи, бо вона не є зрілою соціально, фінансово залежною, не пристосованою до соціуму – і цим самим вона не є вільною. Чи не переживала ти подібний «капкан», як то ілюструє рис. 5? Чомусь же домінує таке бажання «злетіти». Коли воно з'явилося?

К.: Я багато разів (ретроспективно) аналізувала стиль виховання, який до мене застосовували. З одного боку, мене дуже обмежували, контролювали, а з іншого – я була гіперактивною і непосидючою дитиною, можливо, я аналізую лише своє дитяче сприйняття?! Я сама мимовільно могла натикатися на якісь перепони і сприймати їх перебільшено, гіперболізовано (як то на рис. 5).

П.: Логіка аналітичного матеріалу вказує, що ти гіперболізуєш ситуацію і це задає потребу вийти з неї. Залишається запитання, чому на твоєму тату саме *птаха*, адже це вказує на пріоритет бажання «*відлетіти*»? В

мене є гіпотеза, що хтось із значущих персонажів твоєї первинної сім'ї постійно «поривався відлетіти»? Або було у тебе відчуття ризику, що *це може статися*?!

К.: Можливо.

П.: Ідентифікація і тривога – могли єднати тебе з тією персоною.

К.: Чіткої картини не було... Хіба що так відчувався, ризик, коли були сварки між батьками.

П.: Як сама пояснюєш це (рис. 5)? Ланцюг – архетипний символ пуповини, який означає залежність від кровно рідних людей, батьківської сім'ї. Ти ніби пуповиною пов'язана із первинною сім'єю. Тоді з ким більше ти пов'язана?

К.: Я вже ментально пташкою полетіла від тієї сім'ї, і ні з ким себе зараз не асоціюю, мене ніхто з них не контролює (адже у мене своє життя). Але ж водночас – це цінний чомусь для мене малюнок (рис. 5). Певний час я відчувала, що мої батьки, як ланцюг (або символ батьківської руки), який тримає за зап'ястя, коли виникає бажання бігти чи здійснити, а тут – обмеження. Такі відчуття я неодноразово переживала в дитинстві.

П.: Можливо, рис. 5 – це символ особистих взаємин, на які є перенесення залежності від батьків – «ланцюг чуттєвості» (згідно його архетипної значущості). Це тобі може не подобатися, адже в тебе є пориви до свободи (фото 1).

К.: Цей ланцюг (рис. 5) скоріше символ моїх якостей, якими я сама себе поневолила.

П.: Тоді презентуй за допомогою каменів такі якості. Розкажи, що вони означають, *адже ти ними прикута*.

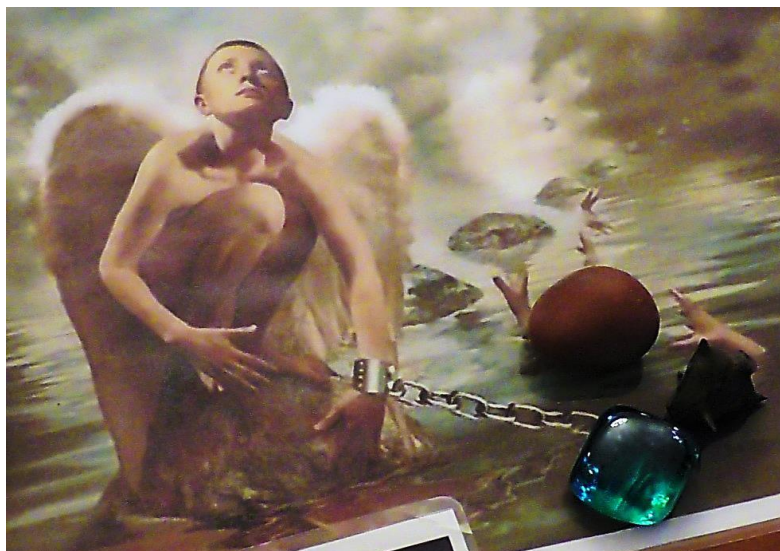

Фото 2. Особисті якості, якими прикута К.

К.: Блакитний камінчик (квадратний, біля ланцюга, внизу, фото 2) – це *невпевненість, тривожність, ніби страх, який паралізує*; колючий (камінь) – це *агресія на себе чи на когось і це неприємне, дискомфортне відчуття*; далі коричневий (круглий) камінь (гладенький, холодний і важкий) – це символ депресивних переживань, коли немає ресурсів і сил, ніби спустошеність, без перспектив.

П.: Можливо, сили пішли на те, що символізують камені (фото 2, всі три камені)? *Агресію* ти на кого повертаєш (адресуєш)?

К.: *Скоріше на себе, але, буває, і на когось*. Зазвичай я агресію стримую і тоді виникає напруга, на яку витрачається багато душевних сил.

П.: Це забирає твою енергію?

К.: Так, дуже відчутно і блокує самореалізацію.

П.: Отже, ми вийшли на *самодепривацію*. Наступна ж ілюстрація (рис. 6) це демонструє. Людина сама себе депривує, блокує можливість бути активною і реалізувати себе в соціумі. Тут присутнє **самопокарання** блокування активності, ніби самопокарання за щось.

К.: В мене руки на цьому рис. 6 асоціюються з моїми уявними вимогами до себе, самоосуд, провинна, готовність до самопокарання.

П.: Коли ти це все проговорюєш, то відчуваєш, що хтось з твоїх батьків зробив більш виражений внесок у цей твій стан, що на рис. 6?

К.: Мені здається, що батько... так, батько.

П.: То сама собі так і скажи, що тобі не вистачало безпосередньої любові і турботи з боку батька?! І тому в таких станах – «ти разом з ним». І коли він «заганяв» тебе в такий стан (рис. 6), то ти була разом з ним? Чи йому самому характерно западати в такий стан (рис. 6)?

К.: Так. Він військовий і він така людина порядна, принципова, відповідальна. Коли батько переживав такі відчуття (рис. 6), то він відсторонювався, закривався і в собі все це переживав, як прикутий власним станом.

П.: Якщо не вистачало контакту з батьком, то тепер такий хибний «подарунок» ти маєш у житті? Коли ти це зрозумієш, то скажеш, що вже вистачить в такий спосіб єднатися з батьком. Тепер самій потрібно виражати батькові те, що він, можливо, не зміг виразити тобі (любов і турботу). Тоді ти будеш в ситуації і над нею одночасно. Бо таким чином (як то на рис. 6) ти скорочуєш собі активне життя і, мабуть, це негативно впливає на тих, хто поряд.

К.: Раніше я цього малюнка уникала б (обійшла), захотіла б приховати його від усіх (і себе самої), але зараз обрала, бо я вже трохи знаю ситуацію і набуваю готовності з нею справлятися.

П.: Це вже великий прогрес! А те, що ти могла б не вибрати такий малюнок і утаємничити щось, то це вже натяк на *едіпальну залежність*, адже таємниця – там є провідно, тим паче, що стан такий єднає з батьком. З огляду на сказане, така залежність може впливати на вибір інтимного партнера і побудову взаємин з ними. Ти «партнерам» можеш «відплачувати» за незгоди у взаєминах з батьком?! І їм тоді важко «достукатися» до тебе. Але це лише моя гіпотеза.

К.: Все так і було, абсолютно вірно вами сказано, шкода, що я цього не розуміла.

П.: Ми вийшли на цей важливий для тебе момент за логікою твого матеріалу. І тоді (в інтимних взаєминах) з'являється непорозуміння: з одного боку, ти прикута до ситуації (рис. 5), а з іншого, – тобі хотілося б «полетіти», і щоб партнер тобі у цьому допоміг. Якщо є притягіння до батька, то на єднання з ним існує «Табу» – тому це може бути реалізовано, але не на Землі (тому й птахи на тату, які здіймаються в небо), і наступний малюнок (рис. 7) це ж підтверджує. Будинок ніби казковий і в ньому іділія, але вона не може бути реалістична (для життя) на Землі, саме тому він «над Землею». Едіпальна залежність обумовлює відчуття, що – «на цій Землі я не можу реалізувати своє щастя». Тому потрібне щось

«небесне» (рис. 7), й ти готова відірватися і крила напоготові (рис. 5), щоб полетіти ввись. Якщо все це осмислити, то в тебе є перспективи бути щасливою на «цій Землі», а батькові (як батькові) зможеш виражати побільше позитивних почуттів (позбувшись душевних перешкод), що й, загалом, посприяє оптимізації взаємин з людьми протилежної статі. Тоді будуть усі щасливі: ти, партнер і батько. Батькам зможеш віддячувати за те, що така неймовірна красуня з'явилася на цей світ!

К.: Дякую Вам, мені стало легше, спокійніше, з'явилося відчуття перспектив життя, яким я буду задоволена, до чого я так прагну! Дякую дуже, рада, що я була з вами цей час.

П.: Бажаю успіхів!

Стенограма діагностико-корекційної роботи з респондентом Н.

П. – психолог (Т. Яценко).

Н. – майбутній психолог Н. (29 років).

П.: Розстав, на свій розсуд, за черговістю, обрані тобою репродукції художніх полотен.

Н.: Цей малюнок я взяла одним з останніх (рис. 8), але він виявився тепер першим, значущим для мене.

П.: З яких малюнків ти хотіла б почати роботу: авторських або неавторських?

Н.: Хочеться почати з неавторських малюнків.

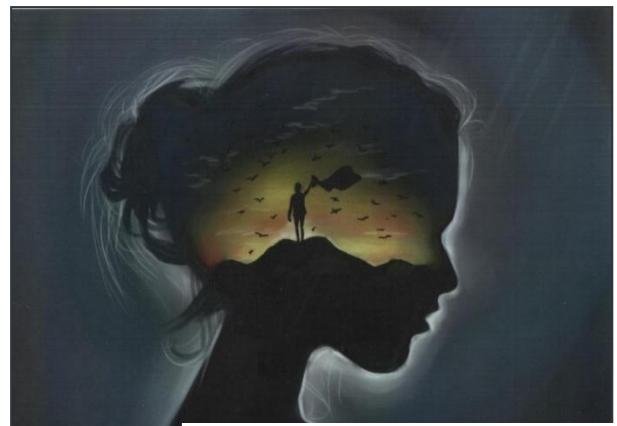

Рис. 8. Автор і назва невідомі

П. (до групи): Зверніть увагу, що у протагоніста завжди є вибір.

Н.: Після перших наших занять протягом 5 днів я відчула дуже потужну внутрішню роботу! Прокидаючись вранці, мене переповнювали певні думки, почуття, переживання – я брала папір і записувала їх, а потім перечитувала.

П.: Рада, що ти активно працювала над собою.

Н.: Вам, Т. С., хочу висловити велику подяку! На заняттях, зіткнувшись з таким методом, відчула прогрес. Після роботи моя внутрішня статика перейшла в динаміку і я щодня відчувала прогрес.

П.: Хоча на попередніх заняттях ти лише була присутня в аудиторії, я особисто з тобою не працювала?

Н.: Так, я лише активно (внутрішньо) брала участь у проведених вами сеансах.

П. (до групи): Це відбувається за рахунок універсальності законів психіки і її захисних механізмів. Захисні механізми, по З. Фрейду, є базовими і універсальними для всіх. Але ми не знаходимо в цих механізмах (заміщення, зміщення, проекція, ідентифікація, раціоналізація, інтроєкція і т. д.) відповіді на запитання – як же вийти на індивідуальну неповторність психіки людини?! З практики ми побачили, що є базова, особистісна форма захисту, а є ситуативна, периферійна. В АСПП нас цікавить динаміка базових форм захисту, яка сформувалася в результаті синтезу витіснених імпульсів, слідових ефектів і фіксацій. Такі захисти – це потік (спрямування) енергії, тому наш метод (активне соціально-психологічне пізнання) цікавий ще з енергетичної точки зору. Енергія – передумова успіху. Головне, щоб свідомість, яка є нерозлучною із захисною системою, дозволила скористатися енергією, яка у нас є! Цей малюнок (рис. 8) цікавий сам по собі, тому що тут є конкретне (силует) і є щось спільне із Всесвітом. Хоча, це Всесвіт крізь призму сприйняття цієї дівчини. Чи відноситься ця фігурка (вказує на людину з «прапорцем», рис. 8) до самої дівчини? Що привабило тебе на цьому малюнку і відіграло визначальну роль у його виборі?

Н.: На цьому малюнку зображена дуже спокійна, красива дівчина. Відчувається, що в ній є якась глибина, яка невидима ззовні. Є в ній щось невловиме.

П.: Тобі подобаються серйозні, не порожні, змістовні люди.

Н.: Швидше за все так, хоча я про це не подумала.

П.: Які почуття викликає у тебе малюнок?

Н.: Мені відгукнувся саме цей профіль. Він мене вабить, хочеться туди поринути, пізнати глибинний зміст. Але це те, до чого не можна доторкнутися, воно піддається лише відчуттям.

П.: Ти могла б бути цієї фігуркою (вказує на фігурку «у голові», рис. 8) чи це відноситься до когось іншого?

Н.: Я не можу сказати, що можу бути цієї фігуркою. За цією фігуркою є ще хтось, з іншим (не моїм) змістом.

П.: Фігурка досить метафорична. Чи є у тебе така близькість з кимось із рідних чи знайомих настільки, що він може бути причетний до тієї постаті (в «голові» на рис. 8)?

Н.: Може бути, але мені складно це зрозуміти. Я відчуваю у собі якийсь блок, і не можу піти далі в аналізі.

П.: Тобто: ти не можеш піти далі, як і впустити «іншого»?

Н.: Якщо я не можу піти далі, тоді як же я можу впустити іншого у себе?

П.: За цим може ховатися досвід, який для тебе був болісним, «татуїтованим» чи травмічним?

Н.: Досвід був різний. Один з останніх – травмічний для мене! Це досвід близьких, інтимних відносин, коли я дозволила собі бути слабкою, чого не дозволяла в інших взаємозв'язках з протилежною статтю. Було актуалізовано щось глибинно-чуттєве, яке потім виявилось відкинутим, покинутим та відчуженим. Все це досить болісно мною сприймалося. З цього стану я

дуже довго виходила, та ще й до цього часу я є його невільником?!

П.: Тобто ти виявилася незахищеною перед чимось у собі, і залишилася сам на сам з цим «Всесвітом» у власній психіці (рис. 8)? Ти вважала, що впорашся з лібідним потенціалом, якому ти дала волю, а зустрілась з чимось непередбачуваним?

Н.: Мені здавалося, що в цих відносинах відкривається «Новий світ», щось зовсім інше, ніж те, як я жила і з чим? Але потім, коли був втрачений контроль над розвитком відносин, різко стався їхній крах, розрив. Логічно я була не в змозі пояснити собі, чому так сталося, раціо включилося невчасно і невпадало.

П.: Виходить, що ти багато власних зусиль докладала до того, щоб так врешті-решт сталося?

Н.: В тому то і справа: в цих відносинах я відчула смак і радість від того, що не треба нічого контролювати, докладати масу зусиль, напружуватися, я отримала задоволення від того, що попливла за течією почуттів. Перебувала весь цей час у розслабленому, невагомому стані, наче перестала відчувати власні бар'єри.

П.: Але ж в цьому і є приналежність відносин!

Н.: Якщо в інших відносинах, ще раніше, де треба було щось контролювати, то тут це було зайвим, бо все було дуже добре.

П.: Все одно прозвучала репліка про «втрату контролю» – ти розслабилася, пішла, як за течією, але пам'ятала про контроль, чи обставини змусили про нього згадати?

Н.: На початку відносин я ще контролювала, придивлялася, а потім – видалось, що не треба це робити, тому і розслабилася.

П.: І так було все добре? Із сказаного, зрозуміло, що частину вини береш на себе. Ніби партнера «відбілюєш», чи то так?

Н.: Так, я це роблю, і помічаю, що можу дуже сильно «відбілювати» іншу людину. Можу сказати собі, що «так склалися обставини». У кожного є частина провини. Але якщо задуматися, як бути краще то – відбілюючи іншого, більшу частину провини я ж тоді беру на себе.

П.: Це може бути бажання і прагнення «до сили», можливо, тому багато береш на себе. Це батьківсько-дитячі мотиви. Відчувала ти, що була винна за щось або ж навпаки – ніколи в сім'ї тебе не звинувачували?

Н.: Останнє більше відгукується!

П.: Ти так представила цю провину, що якби ти була більш пильною, то зберегла б силу і змогла б зорієнтувати почуття в продуктивному напрямі?

Н.: Я тоді не зазнала б такого пекучого болю розчарування!

П.: Ти хотіла б упередити глибину (силу) таких травмічних переживань?

Н.: Так, не було такого болю і безпросвітних переживань, коли темінь блокує бачення перспектив. В інших відносинах, я упереджувала...

П.: Упереджувати, очевидно, для тебе – це здійснити розрив трохи раніше, ніж це зробить партнер?

Н.: Саме так. Тільки я й хотіла це сказати.

П.: І тоді біль буде меншою?

Н.: Звичайно!

П.: Тоді виникає суперечність, тому що з одного боку – ти не тримаєш «кермо керування» у своїх руках і від цього в тебе почуття провини, а з іншого боку – провини мала б виникнути (власний розрив), але то потішило б самолюбство: «я ж сама перервала відносини!» Відчуття почуття провини специфічне, якщо зацікавлена відносинами, але сама ж їх припиняєш, – то це «приємна вина».

Н.: Так, швидше за все, це «приємна провини». Коли стала виходити з цього стану – з'явилося відчуття сили. Я за себе вдвічі пораділа, що вивільнилась і уникла страждань. Але ця остання ситуація не пішла з моїх самовідчуттів. Це і є людина, яка помахала мені рукою (рис. 8). Завжди ця ситуація фіксована в моїй голові, не покидає мене. І саме тому, що я не хочу ще раз таке пережити!

Рис. 9. Драматична подія

П. (до групи): На цьому малюнку ми бачимо, як працюють механізми згущення (вказує на решітку з ланцюгами і замком, рис. 9), зміщення, натяк (вказує на чоботи і очі, рис. 9). Тут натяк, що це Всесвіт (рис. 8). Єднання з первинним лібідним об'єктом у нас «може бути тільки у Всесвіті». Тому можна припустити, що людина, яка справила на тебе враження, в чомусь компенсаторно заповнювала твою «недолюбленість в сім'ї» (чи сім'ю)?

Н.: Це дійсно так. Якщо подумати, то в тих відносинах було заповнення любові, як від матері, так і від батька, здивована, що з цього рис. 9 – це стало зрозуміло.

П.: Спробуй у вільній спонтанній формі розповісти зміст цього малюнка (рис. 9).

Н.: Важливими є двері, які закривають темряву [вона за дверима]. За цією темрявою існує вихід. Зайти в ці двері практично неможливо, так як вони перекриті

П.: Наявні певні слідові ефекти, фіксації?! З. Фрейд мав рацію, коли сказав, що не так важливо, що було (це більш короткочасно), важливо об'єктивувати деструктивні наслідки. У відкоригованій людині переживання події більш згорнуте в часі і людина може запобігати деструктивним фіксаціям. Тому що вони ірраціональні і алогічні. Тобто нести в собі психологічний «мотлох» – не доцільно.

Н.: Так, це дійсно «мотлох», тому що він вискакує в житті там, де не треба і все псує, тобто може і щось хороше перетворювати в «мотлох», я вже це помічала. Наступний малюнок (рис. 9) передає такі почуття, як смуток, печаль. Відчуття, ніби *пройшлися*, витоптали щось світле величезними брудними чобітьми, розбили серце і розтоптали його. Це особисто мій малюнок.

металевими ґратами, ланцюгами і величезним замком. Перед цими дверима – калюжа, яка з'явилася за рахунок сліз із очей. У цьому всьому лежить розбите серце, по якому ходять брудні чоботи (рис. 9).

П.: Що на цьому малюнку конкретно відноситься до тебе?

Н.: Саме до мене відноситься ось ця біль (вказує на калюжу сліз і розбите серце, рис. 9) і очі, які передають смуток і страждання.

П.: Біль – це розтоптане серце?

Н.: Так.

П.: Кому належать ці чоботи? Ти сама не маєш причетності до чобіт?

Н.: Швидше за все я причетна, але в якомусь зворотному порядку.

П.: Ви відмінно рефлексуєте!

Н.: Раніше це були чоботи інших людей. Тепер же цими чобітьми можу користуватися і я. Для того, щоб не було сліз і страждання (рис. 9).

П.: Парадокс: «я роблю те, що може породжувати смуток», але цим же ти його і упереджуєш у себе самої? Я висловила певну раціональну логіку. Але ви бачите, що є інша логіка – це почуття провини, яке винесено з родини (*вказує на чоботи і ланцюги (як архетип пуповини)*, рис. 9). І виходить, що ти цим почуттям затримуєшся тут (*вказує на калюжу*, рис. 9). Твоя рідна родина не була в активі, щоб тебе рятувати?

Н.: В активі ніхто не був, тому що для рідних і близьких я максимально, наскільки це можливо, закрита, приховую біль, роблю її невидимою.

П.: Ти залишилася сам на сам, а ще користуєшся тими ж чобітьми, якими топтали тебе?

Н.: Тому що я ж винна, вважаю, що сама обумовила ситуацію розриву взаємин. Ось я і караю сама себе. На додаток до всього з дитинства винесений такий досвід, що зі своїм болем, смутком я справлялася сама і вчилася долати перешкоди абсолютно самотійно. Навіть зараз, у дорослому житті мені важко попросити допомоги. Тобто звернутися за допомогою я можу, але не в цій гострій ситуації (*вказує на решітку з ланцюгами і замком*, рис. 9).

П.: Парадоксально, що за цим усім ховається те, що «я повинна бути сильною»! Вимагаєш від себе ідеальності, раціональності, а потім відбувається самопокарання за недосконалість чи слабкість?!

Н.: Коли я читаю наукову літературу, в якийсь момент починаю «розпливатися». Падає зосередженість над текстом, мені стає нудно і не цікаво, можу відкласти це надовго, пояснюючи собі, що все одно мені це не дано, чи я не зрозумію.

П.: Це внутрішні суперечності, які оживають і потребують уваги і розв'язання. З одного боку – готовність впасти в слабкість, а з іншого – вимога від себе сили.

Н.: Якось вона (суперечність) постійна і в цьому я відчуваю душевний біль і незахищеність від самої себе. Немає послідовності в проходженні до прогресу! Постійні скачки.

П.: Якщо малюнок співвіднести з сім'єю, то чи існує за зачиненими дверима твоє дитинство? Можливо, були ситуації, коли не однозначно до тебе ставилися: то хвалили, то засуджували. Що ти можеш на це сказати?

Н.: Від мами можна було очікувати чого завгодно. Я була постійно в певній напрузі, особливо якщо завинила. Розуміла, що краще приховати проблемну ситуацію, щоб уникнути маминої реакції. Це породжувало високий рівень тривоги, з якою я жила.

П.: Не було впевненості, що тебе будуть сприймати і приймати в будь-якому варіанті? А коли було

захоплення цією людиною (рис. 8), ти відчувала компенсацію тих почуттів, яких недоотримала від батьків?

Н.: У цих відносинах я відчула енергетичний підйом. Все навколо літало, пурхало, не виникало ніяких складнощів, був інтерес і бажання жити.

П.: Який у нас великий потенціал лібідо! Єдине, чого ми повинні навчитися так це тримати власний потенціал у вільному польоті його реалізації і тоді дуже багато чого можна досягти, не чекаючи, що хтось повинен це забезпечити або ж заохочувати, щоб був рух вперед.

Н.: Наступний рис. 10 я обрала як милий мій душі, заспокійливий. Це кращі мої відчуття єднання з дитиною.

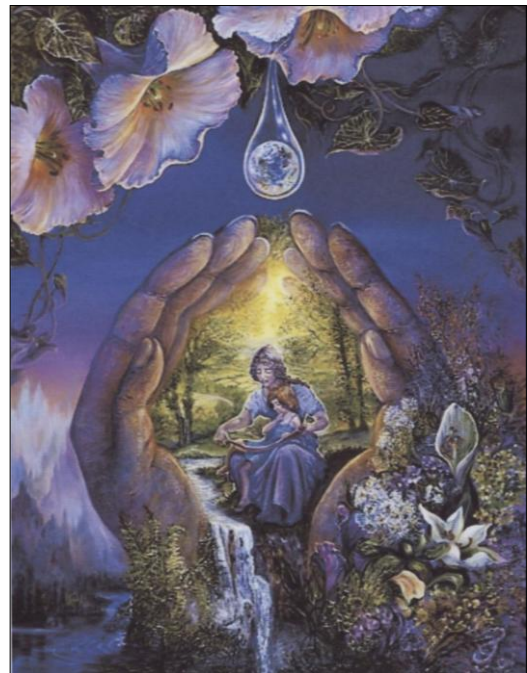

Рис. 10. Ж. Уолл «Жага знань»

П.: Зараз тобі теж хочеться потрапити в таку ситуацію, як на рис. 10?

Н.: Зараз мене цей малюнок радує, тому що у мене є такі відносини з моєю донькою.

П.: Відчуття, що ти хороша мама!

Н.: Я розумію, що є якісь помилки і є вина перед нею, але я можу собі сказати «Молодець!». Багато ситуацій я упередила і вирішила. Ось наступні два малюнки (рис. 11, 12) в чомусь перегукуються – і там, і там людина на межі ризику, чомусь це мене привабило.

Рис. 11. 3. Задемак «Переслідувач»

Рис. 12. Автор і назва невідомі

П.: Ти себе відносиш до людей ризикованого типу?

Н.: Я ось зараз дивлюся і розумію, що ці малюнки, завдяки нашій корекційній роботі, втрачають свою актуальність. Я б тут (вказує на рис. 11) хотіла стояти двома ногами на надійному ґрунті, і не підходити так близько до краю.

П.: Особистісна проблематика, винесена з дитинства, часто нас затримує в інфантильній позиції, і ми не можемо тверезо і об'єктивно оцінювати ситуацію. Не від хорошого життя люди так вчиняють (вказує на рис. 11, 12), щось підштовхує з минулого досвіду до ситуації ризикованого вибору.

Н.: На цьому малюнку (рис. 13) теж є ризик і навіть обличчя дитини відображає і переляк і зацікавленість.

П.: Є на те підстави в реальності.

Н.: Мені здається, що цей малюнок передає мої почуття з дитинства. Я відчувала ризик «бути чи не бути?» Я наче не цінувала життя, але можливо тому, що «топтали моє серце». Я завжди була як «без вини винна», і тому було покарання, калюжа сліз і замок.

П.: Ця картинка (рис. 14) цікава тим, що цю дівчину обіймає її ж відображення з дзеркала.

Н.: У мене був момент, коли певні аспекти з життя я розповідала сама собі, сидячи перед дзеркалом. Так мені ставало легше.

П.: Дзеркало наче оживало?

Н.: Так. Це було в підлітковому віці, це один з таких фрагментів.

П.: А тебе не лякає ця чорна фігура, та ще й тебе обіймає така страшна волохата рука?

Н.: Я відразу і не зрозуміла, що це відображення з дзеркала обіймає. На даний момент мені хотілося б цей малюнок полегшити квітами і дівчинку трохи пожавити – змінити «настрій» малюнка. Думаю, це вже ефект нашої психокорекційної роботи в мені пробуджується.

П.: Де ти себе відчуваєш на цьому малюнку (рис. 15)?

Н.: Ось цієї фігуркою (вказує на фігуру вгорі, біля Мадонни, рис. 15).

П.: Що ти сказала б Мадонні, щоб вона повірила, що ти заслуговуєш на місце в Раю?

Н.: «Мадонна, я тобі вдячна за те, що ти опустила свій шарф. І даєш можливість піднятися нагору, до Раю, і думаю, що зможу зробити цей крок самостійно і мені не треба буде протягувати руку. Ти тримай шарф для того, щоб могли піднятися й інші».

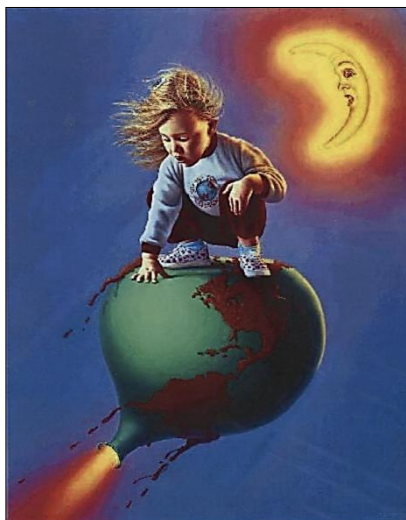

Рис. 13. Дж. Уорен
«Земля – любіть її або втраťте»

Рис. 14. Малюнок іншого учасника АСПП

Рис. 15. М. Реріх «Мадонна Лаборіс»

П.: Відчувається, що ти «виросла» за час роботи і взаємодієш з Мадонною вже як доросла, а не з дитячої позиції. На наступному малюнку (рис. 16) ти метелик чи рука?

Н.: Я – рука, яка сприяє легкості метелика. Метелик – це моя дитина, дивлячись на малюнок, я зрозуміла, що мене турбує, що він полетить (відійде з дому) і це небажано.

П.: Чим зацікавив тебе наступний рис. 17?

Н.: Для мене цей малюнок символізує енергію і силу. Створює враження, що це людина, яка знаходилася під водою і камінням, а тепер від всього цього звільняється і потужно піднімається. Це моя мрія – набути подібного

стану. Це як спосіб самонародження, незалежність, сила і перспектива самостановлення. Свободи!

П.: Те, що ти описуєш, відображає твоє самовідчуття? Тобі не легко, але ти вже можеш підніматися.

Н.: Я думаю так, я відчуваю прозоріння, а значить і спокій, перспективу.

П.: А ось натяк на чорну діру (вказує на центр фігури на рис. 17).

Н.: Я не бачу тут чорної діри, точніше не відчуваю. Для мене це людина, яка через декілька хвилин покаже свою голову з цієї діри.

П.: Ця інтерпретація свідчить про те, що ти придбала потенціал такого підйому, конструктивних змін, що

зони психологічного ризику звузилися, що ти готова до психологічного самонародження. Спасибі тобі за роботу, бажаємо успіхів.

Н.: Дякую Тamarо Семенівно, за конструктивну роботу зі мною. Тепер я знаю, де криються витoki моїх

проблем і як вибудовувати своє подальше життя, щоб у повній мірі реалізувати свій потенціал, дарувати тепло і добро тим, хто поруч зі мною, а, мабуть, найголовніше, подарувати самій собі спокій і радість життя.

Рис. 16. Автор і назва невідомі

Рис. 17. В. Сюдмак «Все вище і вище»

Література / References

- Voronov, L. (1992). Dogmatic Theology, 125 p. [In Russian].
Воронов, Л. (1992). Догматическое богословие, 125 с.
Grof, S. (1994). Areas of the human unconscious. LSD research data, 273 pp. [In Russian].
Гроф, С. (1994). Области человеческого бессознательного. Данные исследований ЛСД, 273 с.
Davydenkov, O. (2013). Dogmatic Theology
Давыденков, О. (2013). Догматическое богословие
Laplansh, J. (2010). Dictionary of Psychoanalysis, 751 p. [In Russian].
Лапланш, Ж. (2010). Словарь по психоанализу, 751 с.
Wells, G. (1959). Pavlov and Freud, 606 p. [In Russian].
Уэллс, Г. (1959). Павлов и Фрейд, 606 с.
Freud, Z. (1990). Psychology of the unconscious: a collection of works, 448 p. [In Russian].

- Фрейд, З. (1990). Психология бессознательного : сборник произведений, 448 с.
Yatsenko, T. S. (2008). Depth Psychology: Diagnosis and Correction of the Trends to Psychological Death, 204 pp. [In Ukrainian].
Яценко, Т. С. (2008). Глибинна психологія: діагностика та корекція тенденції до психологічної смерті, 204 с.
Yatsenko, T.S. (2015). Methodology of depth-correctional preparation of a psychologist, 396 p. [In Russian].
Яценко, Т. С. (2015). Методология глубинно-коррекционной подготовки психолога, 396 с.
Yatsenko, T. S. (2016). Deep knowledge of the self-deprecation of the future psychologist's psyche, 383 pp. [In Ukrainian].
Яценко, Т. С. (2016). Глибинне пізнання самодепривації психіки майбутнього психолога, 383 с.